

אונזער נשיון פלעטל

מלוקט ע"י תלמידי תלמוד תורה "בת עין" ♦ ע"ש הרה"ק מאווריטש ♦ פעה"ק צפת ת"ו

פֿרשֶׁת וישלח • תשע"ו ♦ גליון 158

אינטרעסאנט

פרשת הגלות

כתב הרמב"ן¹ שהיה מקובל ביד רבותינו שפרשת וישלח היא פרשת הגלות, שבה יש הדרכה כיצד צריך לנהוג עם בני אדם בימי הגלות.

לא להתלוות מרומי:

ומביא מה שכתוב במדרש² שביקש עשו ללוות את יעקב ולא רצה. ורבי ינאי³ בכל פעם שהיה צריך ללכת לשלטון, היה קורא ומתבונן בפרשה זו, ותמיד היה נזחר שלא יתלוה אליו גוי רומי, כי אין מקרבים את האדם אלא להנאתו, ומחפשים לשלול את ממונו.

פעם אחת לא למד את הפרשה לפני שיצא, ובדרך התלוה אליו רומי, ובכל הדרך היה רבי ינאי צריך לשחדו בממון, ולא הגיעו לעכו (משם יצאו בספינה לרומי), עד שהיה צריך למכור את המעיל החשוב שלו⁴, כדי לשלם לגוי.

שירצו הגויים לקחת שחד:

צדיקים אמרו כי יעקב אבינו ראה את שר יעבור על בניו במשך שנות גלותם, על כן פתח להם פתח, ועל ידי המנחה ששלח לעשו הכניס בו תאוה לקבל שוחד, וזה יעמוד לבניו שיוכלו לשחד את בני עשוי כדי לבטל גזירות רעות.

סגולה במוצאי שבת:

בספר 'תקוני שבת' כתב לומר במוצאי שבת פרשת וישלח. ובקיצור של"ה כתב שהוא מסוגל לכל דבר, בפרט אם יוצא לדרך באותו שבוע.

(1) לג, טו. 2) בראשית רבה עח, טו. 3) במדרש הגירסא 'רבינו' והכונה לרבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא (כי מדרש בראשית רבה נכתבה על ידי רבי אושעיא רבה תלמידו של רבינו הקדוש). 4) במדרש הגירסא 'סוסו'.

והתחזקתם

כשמתבוננים בעבודתו של אדם גדול, או פאָשר קוראים בספרי צדיקים על דרכיהם הנעלות של רבותינו מאורי הדורות, על מדותיהם הנכונות, על התמדתם בתורה, על עבודת התפלה, מתעורר החשק והלב משתוקק גם כן להיות כמותו, ובלבו אומר: 'מתי יגיעו מעשי למעשה צדיק פלוני'.

עצם הרצון והשאיפה זה דבר טוב מאד, האדם צריך לחיות עם שאיפות ורצונות להתעלות עוד ועוד, בלי זה אי אפשר להגיע לשום מקום. וזה גם אחד מן הסבות שצריך להדבק בהכמים ובתלמידיהם, כדי שגורא ונלמד ממעשיהם הטובים ונרצה להתעלות יותר.

אף פאָשר יוצאים לדרך צריך להתחיל לאט ובהדרגה, אינו דומה מי שפכיר היטב את הדרך על כל מהמורותיה ומכשולותיה ויודע היטב היכן צריך להזהר, למי שזה עתה התחיל ללכת, הריצה המהירה עלולה להפיל אותו, עד שלפעמים יתקשה להתרומם. ואדרבה גם האנשים הגדולים צמחו דוקא מפסיעות וצעדים קטנים צעד אחר צעד - כך אומרים בשם החפץ חיים.

וכך מבאר רבינו הקדוש מאווריטש זכותו יגן עלינו בספרו "בת עין", את הפסוק: **"ויתן ביד עבדך"**, שיעקב אבינו נתן הדרך וסדר הליכה לאלו שרוצים ומתחילים להיות עובדי הש"ת, ומה למד אותם: **"וירוח תשימו בין עדר ובין עדר"**, לא לחטוף הרבה בבת אחת, אין לקפץ גבוה מדי. צריך להתחיל בדבר אחד מסים שיודע שפכחו לעמוד בה, ולהתמיד בדבר זה עד שיהיה דבוק בו ויהיה חלק ממנו, אחר כך אפשר להמשיך לדרגה הבאה.

קורץ און שאַרף

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים. ברש"י: מלאכים ממש, ממו"ש ראשי תבות מ'לאכים מ'מצוות ש'עשה, כי רצה שאלו ימליצו טוב בעדו. (רבי מאיר מפראמישלאן)

וַיַּחֲזֵץ אֶת הָעַם ... וְהָיָה הַמַּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לְפִלְטָה. משום שהכין עצמו לתפילה, ותפילה עושה מחצה לכן חצה את המחנות כדי שלפחות מחנה אחת יהא נשאר.

(חתם סופר)

אֶלְקֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֶלְקֵי אָבִי יִצְחָק ה' הָאֵמֶר אֵלַי. בעונותנתנו אמר יעקב, אבותי היו ראויים לקבל אף במדת הדין - אלקי, אבל אני מבקש במדת הרחמים, ה' - במדת הרחמים הָאֵמֶר אֵלַי. (אך פרי תבואה)

וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו. החוטף תפילה מן הבָּא בְּיָדוֹ בלי הכנה ומחשבה וכונה, הרי זה מִנְחָה לְעֵשָׂו.

(יגדיל תורה בשם הרה"ק מקאצק)

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא. וַיֵּשָׂא ראשי תבות ש'מע ישראל ה' א'לקינו, כשראה פניו הטמאים של עשו מיד נשא עיניו וקרא קריאת שמע. (אמרי חיים)

וַיַּעַב בכף ידכו. שרו של עשו רצה לנקום בו על שלקח את הבכורה מעשו, לכן רצה לעשותו בעל מום כדי שיהא פסול לעבודה. (בעל הטורים)

וַיִּשְׁקָהוּ. ברש"י מביא מחלוקת אם נשק בכל לבו, או שרצה לנשכו. ואפשר לפרש ששתייהם נכונים, שעשו אכן נשקו בכל לבו אבל ליעקב היה נשיקת הרשע כנשיכה היא. (חידושי הרי"ם)

וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם. שְׁלָם ראשי תבות ש'ם לשון מ'לבוש, שבזכות שלשה אלה נשאר שלם בתורתו כנגד לשון, בגופו כנגד שם, ובממונו כנגד מלבוש, כדאיתא ברש"י.

(ויקח משה)

א טִיפֵּעַ גְּעֵדָאֲנָק

יעקב ביקש להינצל מהיצר המכשיל במצוות הַצִּילָנוּ נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו. שני דרכים יש ליצר לפתות ולהכשיל את האדם, הא' שמכשילו בדבר עבירה ממש, השניה שמפתה אותו לעשות מצוות שלא לפי כחו, כגון להתענות הרבה ולעשות

סיגופים וכדומה, וזאת כדי להביאו לידי חולשת כח ויבא לביטול תורה ועבודת ה', או שמפתה אותו להתקוטט על דבר מצוה, או כשרואה אחד שעבר עבירה שיוכיחו ברבים ויבייש אותו, וכדומה. על זה התפלל יעקב ואמר "הצילני נא מיד אחי" זה היצר שמראה עצמו כרע כאח לך, כאילו רוצה במותי, "מיד עשו" זה היצר שמראה עצמו כעשו הרשע ומפתה לעבירה.

גם מחברים יש להזהר

וכן הענין יש גם בחברים, יש חבר שעושה לו רע ומתקוטט עמו, אבל יש חבר שנראה כחבר טוב ואוהב, אך מפתה אותו לדברים רעים. גם על זה ביקש יעקב "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", גם החבר המתנהג עמי כעשו, וגם זה המתנהג כאח אבל עושה מעשה עשו. (זאת זכרון הרבי מלובלין)

א טִיפֵּיץ דְּזַאֲרֵט

וְהָיָה הַמַּחְנָה הַנֶּשְׂאָר לְפִלְטָה. וברש"י: 'על כרחו'. וצריך להבין מהיכן היה יעקב כה בטוח שמחנה אחד ישאר לפליטה אולי חלילה יהרגו שניהם? אלא איתא שיעקב הרחיק מחנה אחד מהאחר כדרך יום, והטעם כי ידע יעקב ששניהם ימותו ביום אחד, כמו שאמרה רבקה "למה אשכל גם שניכם יום אחד" וכתב רש"י: 'רוח הקודש נזרקה בה ונתבאה שביום אחד ימותו' (ואכן כך היה), כי יעקב אבינו לא מת' רק בסתימת הגולל כמו שכתב ביערות דבש, ובו ביום הרג חושים בן דן את עשו). ממילא ידע יעקב שאם יבוא עשו ויהרוג את המחנה הראשון יחד עמו, גם עשו ימות בו ביום ולא יספיק להרוג השני, ועל כרחך יהיה המחנה הנשאר לפלטה. (פנינים יקרים)

עוד יש לומר, דהנה הקב"ה הבטיח ליעקב "ושמרתך בכל אשר תלך", אך יעקב לא ידע האם כוונת הקב"ה שיעשה יעקב השתדלות להינצל או לא. על כן חשש שאם כוונת הקב"ה שלא יעשה השתדלות והוא יעשה, בעוון זה יוכל להם עשו. ואם כוונת הקב"ה שיעשה, אם לא יעשה לא ינצל. על חצה אותם לשתי מחנות, שהאחת תעשה השתדלות והשניה לא, אם כן על כרחו תהיה המחנה הנשאר - שעשתה כדין - לפלטה. (משכנות יעקב הספורדי)

ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו. בדרכי משה על הטור מביא בשם רבי יודא חסיד עצה לבדוק בהמה בחייה אם היא טרפה, להניח עליה ידיו בעודה חיה, ואם משפילה את עצמה תחת ידו כשרה, ואם לאו טריפה, ומביא על זה סימן מהפסוק "לב נשבר ונדכה וכו' ושפל רוח להחיות". ויש לומר שיעקב עשה כן לבדוק מי הן הטרפות ואותן שלח לעשו. וזהו "ויקח מן הבא בידו" אלו שבאו בידו ולא השפילו עצמן, אותן של "מנחה לעשו אחיו" כי טרפות הן.

(וגידול תורה בשם קהילת יצחק משום חכם אחד)

למה זה תשאל לשמי ויברך אתו שם. וכתב רש"י ששמותיהם משתנים לפי השליחות, ויש לדקדק וכי יעקב לא ידע זאת. גם מה השייכות בין מה שאמר "למה תשאל לשמי" לזה שברך אותו. והנה במדרש כתוב שברך אותו בברכת כהנים, מדוע דוקא בזאת. ויש לומר דיעקב נסתפק אם מלאך הוא או שד, לכן שאל אותו לשמו, אמר לו המלאך "למה זה תשאל לשמי", הלא מלאך אני ואין לי שם קבוע, ואם תחשוש שמא משקר אני, לכן ברך אותו בברכת כהנים דוקא שיש בו כמה שמות, ונקטינן שאין מלאך מוציא שם שמים על שקר.

(עדות ביוסף)

פניני בת עין

את הס"מ מכניעים על ידי שפלות

ויאבק איש עמו עד עלות השחר... ויקרא יעקב שם המקום פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי. ולכאורה הרי כבר ראה יעקב מלאכים, ומה החדוש כאן שקרא את שם המקום על שם ראית המלאך? ונכלל לומר, דעבודת האדם היא להכניע את האל אחר' הוא הס"מ, שהיא בחינת גסות הרוח, ובמה הוא נכנע, על ידי ענוה ושפלות באמת. כי גסות הרוח שגאוה ומבזה ומרחק ומתעב לפני השי"ת יותר משאר המדות הרעות. וענוה בגימטריא סמא"ל, כי זה לעמת זה עשה אלהים, שעל ידי זה מכניע את הס"מ. והנה לאנשים פשוטים קל להגיע לידי שפלות, על ידי שמתבונן עד כמה פוגם במעשיו בעולמות העליונים. אבל השלם במעשיו ונקי מכל עון ואשמה, קשה לו מאד לבא לבחינת ענוה באמת.

אף העצה לזה שיתבונן בעבודת המלאכים אף שעושים רצון קוניהם באימה וביראה בקדושה ובטהרה, וכך יגיע אליו מיד הבושה וההכנעה, וכך מכניע ומשפיל את הס"מ. והנה כאן ויאבק איש עמו זה היה שרו של עשו הוא הס"מ, והיה צריך להשפילו על ידי ענוה ושפלות אמתי, אף יעקב שהיה שלם אף היה יכול לבא להכנעה אמיתית, לכן כי ראיתי אלהים פנים אל פנים שהתבונן בעבודת המלאכים ושרפים וחיות ואופני הקדש, אף שעובדים באימה וביראה ברתת ובויע, כך בא לבחינת ענוה ותנצל נפשי משרו של עשו.

מעשה לענה און מליצות

וישלח יעקב מלאכים, כתב רש"י מלאכים ממש. כי יעקב רצה להיות בטוח כי המנחה תגיע בשלמות, ושלא 'עשרו' אותה על הדרך, על כן העדיף לשלוח מלאכים ממש...

פעם אחת נזדמן לבעל שם טוב להיות בבית נכרי, והיה שם צלם של עבודה זרה, כשיצא מהבית היה שרוי בשמחה גדולה ואמר לתלמידיו שהוא שמח מאד שבשעה אחת קיימתי כל התורה כולה, כי עבודה זרה דינה כדבר מאוס ואסור להרהר שם בדברי תורה, ומה ששמרתי מחשבתי מלהרהר בדבר מדברי תורה נחשב לי כאילו קיימתי את כל התורה.

ביאר בזה הרה"ק רבי דוד מדינוב את הפסוק **עם לבן גרתי**, ופירש רש"י "ותר"ג מצוות שמרתי" ולכאורה הרי יש הרבה מצוות התלויות בארץ ישראל, ואיך קיים שם כל התורה? מצוות, אלא הכוונה 'עם לבן גרתי' שהיה ביתו היה מלא תרפים וגילולים, והוכרחתי לשמור מחשבתי מלהרהר בדברי תורה, ועל ידי זה 'תר"ג מצוות שמרתי'.

מקובל בין יהודים כשמברכים איש את רעהו שיזכו לנחת דקדושה אומרים: "אסאך אידיש נחת", והענין שאין מסתפקים בברכה "אסאך נחת", כי אנו מוצאים בין אלופי עשו **אלוף נחת**, לכן מדגישים "אידיש נחת", שלא יהיה נחת כזה כמו שהיה לעשו...

נסת מרדכי

אחר גרוש ספרד

במאמר הקודם: בתחלת המאה השלישית של האלף הששי, הישוב בצפת מתפתח והולך, ומתרחבים בה החכמים. שנת רנ"ב נרשמה באותיות של דם ואש בתולדות עם ישראל, היא השנה אשר פּרְנַנְדוּ מלך ספרד בהשפעת אשתו המרשעת איזבלה, חתמו על הצו לאסור ישיבת יהודים בארצם, אלא רק אם יסכימו להמיר דתם רח"ל בדת הנצרות.

מרכזי התורה ידעה כמה גלויות, היא גלתה לבבל, אשכנז, איטליא, ספרד. אך בעוד שבשאר המקומות שנאלצו לגלות גלו משם טפין טפין,

מחמת קשי השעבוד ורובי הגזרות, הרי שגלות זו שגרשו מספרד היתה הפעם הראשונה שנגזרה גזירת גרוש על חבל ארץ שלמה, וקול התורה נדם בה בבת אחת.

לכמה וכמה מדינות התפזרו יהודי ספרד:

לארצות המערב (מרוקו, תוניס, לוב וכדומה), לטורקיא, איטליא ועוד. רק חלק קטן עלו מיד לארץ ישראל.

בכל זאת אותה תקופה מרה היתה הגורם המכריע שהעלתה את קרנה של תורת ארץ ישראל, כשהעיר צפת נוטלת חלק בראש. לא בבת אחת עלתה צפת להיות עיר ואם בישראל, אלא הלכה והתחזקה בצעדים קטנים.

כבר הבאנו על היותו של הגאון רבי פרץ קולומבו ראש ומנהיג העדה בצפת². באותה תקופה בא אליה חכם נוסף, אשר שנה את פני

1 ספרד עצמה היתה מחלקת לכמה ארצות, ועל קלם נגזרה הגזרה.

2 הבאנו זאת מסכתבו של תלמיד הרע"ב שהיה בצפת בשנת רנ"ו - 4 שנה לאחר גרוש ספרד. אודות רבי פרץ לא ידענו רבות, קתי עלה ומיהיכן בא (אם נכונה ההשערה שהבאנו בפאקור הקודם, כי הוא רבי פרץ קולון בנו של המהר"ק הרי שהיה מחכמי איטליא. סמואין להשערה זו אפשר להביא

העיר לטובה, הלא הוא רבי יוסף סראגוסי ממגרשי ספרד³.

באגרתו של תלמיד רבנו עובדיה מברטנורא, הוא מספר שפגש אותו בדרך בעיר בירוט שבלבנון, וכך הוא כותב: "לקחנו בית בחברת המרומם איש צדיק תמים, כבוד מורנו הרב יוסף סראגוסה - ספרדי, והוא חסיד גמור".

משם נפרדו דרכיהם, בעוד שרבי יוסף הלך דרך צידון, הלך אותו תלמיד דרך דמשק.

כפי המשמע מהאגרות, גם פניו של רבי יוסף היו מיעדות לארץ ישראל. אך לא ידענו אם אכן המשיך לשם. החיד"א ב'שם הגדולים' כתב: "ובא לארץ מצרים, והוא רבו של הרדב"ז, ועלה לעה"ק

צפת תוב"ב", מזה משמע שירד למצרים טרם בא לצפת.

ויכן לא ברור מתי הגיע רבי יוסי לצפת, אבל עם הגיעו לצפת נחשב כאחד מגדולי חכמיה. רבי יוסי יסד בה ישיבה, ומאז החלו חיי התורה לעלות ולפרח בצפת.

רבנו אלעזר אזכרי, ב'ספר חרדים' (פרק ח) כותב עליו: "וכן היה פה צפת הרב רבי יוסף סראגוסי רבו של הרב רבי דוד בן זמרא, שהיה משים שלום תמיד בין אדם לחברו ובין איש לאשתו אפלו בין הגוים, וזכה לראות את אליהו".

בקשר לאותה תקופה מצאנו באיזה גליון ספור עם הגאון רבי יעקב פולאק - בעל החלוקים, שהיה בילדותו בצפת (בסביבות שנות ה'ר"מ), שבא אחר הראש ישיבה שבעיר מולדתו שיריד מעליו קלה שהיתה על אביו. אך היות יש הרבה תמיהות בסיפור, על כן לא פרסמנוה כאן. ובקשתינו שטוחה, אם יש מי שיוזע על מקור לסיפור כזה או דומה לו, נא לשלוח אלינו במייל המצויין למטה, או בפאקס: 04-6668170.

מתעודה המתונה בלטינית בה נקרא מהר"י קולון בשם 'קולוקובוס', ראה תולדות מהר"ק לר' יוסף בוקסבום בשו"ת ופסקי מהר"ק החדשות הוצאת 'מכון ירושלים' הערה 1).

3 החיד"א בשם הגדולים כותב כי היה ממגרשי סיציליא (מאיי איטליא), שגרשו משם בשנת רנ"ג. בכל אופן הוא או מסופחתו היו מהעיר סראגוסה שבספרד.